

27 de novembre de 2019
Fabra i Coats, Fàbrica de Creació
Sant Adrià, 20 · Barcelona

RELATORIA

**DIA INTERNACIONAL DE LA
CIUTAT EDUCADORA: ESCOLTAR
LA CIUTAT PER TRANSFORMAR-
LA, DES DE LA CULTURA,
L'EDUCACIÓ I LA COMUNITAT**

1. PRESENTACIÓ

- Anna Pérez, periodista cultural i directora del programa 'Àrtic' de Betevé.
- Pilar Lleonart, responsable del programa "Barcelona ciutat educadora".
- Jaume Blasco, assessor d'educació de la Sisena Tinència d'Alcaldia.

Ressaltem els següents punts del text d'introducció de la Jornada:

Dia Internacional de la Ciutat Educadora

- Barcelona ha volgut afegir el text següent al lema d'aquest any: escoltar la ciutat per a transformar-la "des de la cultura, l'educació i la comunitat", donant visibilitat a la mesura de govern: Cap a una política pública de cultura i educació, full de ruta dels objectius i reptes que des de l'Àrea de Cultura, Educació, Ciència i Comunitat es plantegen per aquest mandat.
- Des de les oportunitats que les polítiques culturals i educatives generen per a tothom, es vol acabar amb la fractura sistèmica entre cultura i educació i avançar cap a la generació de més i millors oportunitats educatives i més ben repartides entre totes les persones, des de l'equitat i la inclusió.
- Es vol avançar cap a l'empoderament de tota la ciutadania i esforçar-nos per situar les persones al centre, incorporant les diverses veus i obrint espais de construcció democràtica de la ciutat.
- La jornada vol fer valer la força transformadora dels diferents agents educadors i culturals de la ciutat quan treballem de forma transversal, amb objectius comuns i compartits, des de la interdependència i la col·laboració, promovent aliances entre les institucions, el teixit associatiu i la ciutadania.
- Pel que fa al manifest d'aquesta commemoració es destaca:
[30 de novembre: Dia Internacional de la Ciutat Educadora, declaració del 2019](#)
- Apostar per donar resposta als reptes que ha d'afrontar la humanitat i que desafien la nostra supervivència, fent de l'educació una palanca del canvi imprescindible per crear contextos urbans més sostenibles, inclusivament, cohesionats i participatius.
- Estar compromesos amb una visió integral de l'educació tot al llarg de la vida, repensant la ciutat com un ecosistema educatiu inclusiu, dinàmic i en diàleg permanent amb les persones que hi viuen.
- Cal articular espais que acceptin la contradicció i que proposin processos de coneixement, diàleg i participació amb l'objectiu

d'avançar conjuntament cap a la construcció d'una ciutat més educadora, centrada en les persones.

- Apostar per l'escolta activa ens permet reforçar els vincles comunitaris, enfortir el sentiment de pertinença i assegurar que totes les parts contribuïm activament en la coconstrucció de la ciutat educadora.

2. DIÀLEG INSPIRADOR: “Escoltar per transformar la ciutat, des de la cultura, l'educació i la comunitat”

- Mireia Civís, mestra i professora de la FPCEE Blanquerna i assessora externa del programa municipal “Barcelona ciutat educadora”.
- Lluís Vallvé, mestre i director del Centre de Recursos Pedagògics de Sant Andreu i responsable dels programes artístics del Consorci d'Educació de Barcelona.

2.1. Reptes del context educatiu

1. L'actual gran dificultat de transmetre el coneixement de la humanitat, que augmenta exponencialment: aprendre a aprendre esdevé clau, així com l'educació al llarg de la vida.
2. Les grans desigualtats i la segregació, en la qual els entorns, és a dir, els bagatges, són claus, exemplificant-ho amb la metàfora d'una motxilla que tothom porta.
3. Viure en una societat molt competitiva i poc sostenible, en contra de tots els valors educatius que volem transmetre (i amb contradiccions, com els casos d'escoles innovadores que competeixen entre elles, per exemple).
4. L'acceleració: vivim en un món de grans canvis, cosa que configura una realitat complexa i canviant en què, a causa de les interdependències, ens impacta més.
5. L'excés de demanda: hi ha una sèrie de demandes (com l'educació emocional o ambiental) que acaben derivant cap a l'educació, fet que fa que acabi essent una “bústia constant de suggeriments”.
6. La fragmentació: en un món interconnectat, el sistema educatiu i les diferents esferes de l'estat del benestar estan molt dividides en departaments, en zones de confort, i ens costa sortir-ne.
7. Reconèixer el paper instrumental de les arts, ja que ens permeten conciliar pensament, reflexió i acció, a més d'abordar la diversitat, una diversitat profunda que cal conèixer i reconèixer, posant-la en valor i on no hi ha unes persones per sobre de les altres.

2.2. Respostes

• Les arts i els processos artístics i comunitaris en aquest context:

1. Les arts ens permeten abordar la creativitat i fer protagonista l'alumnat, raó per la qual ens cal passar de l'escola que transmet a l'escola com a productora cultural, juntament amb la comunitat.
2. Les arts ens ajuden a ser crítics: un procés de creació o mirar el patrimoni d'una manera crítica, per exemple, ens fan repensar i veure la realitat d'una altra manera. Com mostra En residència, només cal deixar l'espai perquè passi.
3. Les arts com a facilitadores de moltes coses: ofereixen la capacitat d'estructurar el pensament, a més d'ajudar-nos a conceptualitzar, a compartir veritats, ja que no n'hi ha una de sola.

• Tres maneres de donar resposta a la diversitat:

1. Escoltar: vol dir saber qui és l'altre (sigui un infant o un voluntari); és aquí on podem saber què necessita l'altra persona (som complementàries, interdependents).
2. Col·laborar: a partir de l'escolta cultivem la confiança, on hi ha l'arrel de la col·laboració. Com a base per a una resposta més ajustada ens cal col·laborar i, per abordar els problemes comunitaris, ens cal la comunitat.
3. Educació tot al llarg de la vida: ens cal entendre que l'educació no es dona en un moment concret, sobretot per gestionar la incertesa del futur. Aquesta es fa menys feixuga quan plantejem què és un procés educatiu al llarg de la vida, compost per molts més agents que els de l'àmbit de l'educació formal.

2.3. Concrecions per fer-ho possible

1. Reconèixer que no partim de zero: en Jaume Carbonell parla de les tres primaveres pedagògiques (la republicana, la primavera de la resistència durant la transició i l'actual, la de les bases, que ha esclatat en plena crisi des de molts llocs alhora).

2. Fer arribar la pràctica artística a tothom: hem detectat uns deserts molt grans i zones amb una alta concentració d'oferta de pràctica artística, raó per la qual cal treballar perquè tothom pugui tenir-hi accés i es faci efectiu el seu dret a la pràctica, ampliant l'imaginari de tothom.
3. Fer créixer els processos de creació amb artistes, així com programes on els estudiants són els protagonistes, establint aliances, com les experiències Tàndem o Magnet (hi ha prou institucions per acompanyar tots els centres de la ciutat).
4. Desbordar les assignatures i generar projectes híbrids: a banda de superar el format d'assignatures i promoure la transversalitat en les arts, ens cal seure des de diferents perspectives i corresponsabilitzar-nos, per així poder generar projectes híbrids com el de l'IE Trinitat Nova i el seu Espai Educatiu.
5. Escola com a equipament de ciutat: ens podem imaginar l'escola com a espai cultural del barri? Sí, ja que té una sèrie de recursos que poden ser per a la comunitat.
6. Responsabilitat dels rols de lideratge: més enllà de l'àmbit de la gestió, les persones en llocs de lideratge hem de ser capaces de sistematitzar-la, fent-nos preguntes i generant plans, posant de manifest allò que volem impulsar.
7. Acompanyament i avaluació: cal plantejar-nos com podem acompanyar les iniciatives per fer-les sostenibles, així com hem de definir una bona avaluació, basant-nos en evidències i articulant propostes a partir d'aquí.

A tall de conclusió, l'experiència ens diu que les propostes han de ser:

- Sostingudes, sostenibles i escalables; han de formar les persones participants, i han de respondre al principi de proximitat.
- Generadores de processos conductors de resultats com a celebració, no com a producte; a més, també han d'incorporar la documentació dels processos.
- Interdisciplinàries, fomentant el treball en xarxa, i han d'enfortir el conjunt de la comunitat educativa, la quantitat i la qualitat de les relacions (capital social).

3. DEBAT D'EXPERIÈNCIES

Moderat per Anna Pérez Pagés, periodista cultural i directora del programa 'Àrtic' de Betevé

- Ariadna Miquel, coordinadora dels programes participatius i de relació amb l'entorn, així com dels programes educatius del Graner, Fàbrica de Creació de Dansa, gestionat conjuntament amb el Mercat de les Flors.
- Oriol Roca, membre de la cooperativa +Educació, amb la intenció d'ampliar els horitzons educatius de les comunitats que formen la nostra societat.
- Ester Bonal, directora artística d'EducArts Zona Nord, una iniciativa del Pla de barris.
- Bet Bàrbara, coordinadora de projectes de la Direcció de Serveis d'Acció Comunitària de l'Ajuntament de Barcelona.

3.1. Característiques compartides per les experiències

1. Espai de mediació: són espais de mediació amb el barri, els espais entesos com a espai de contacte, de trobada entre artistes, docents i la comunitat. No hi ha una estructura jeràrquica, sinó que s'aprèn recíprocament.
2. Confiança: com que l'educació és situada en l'aquí i l'ara, en plena reformulació, la confiança és cabdal, fet que fa ressaltar la idea del col·lectiu (no el "jo", sinó el "nosaltres") i la de fomentar que es transformi a partir de la diversitat de les diferents aportacions.
3. Democratització i dret a l'experiència: reivindiquen el dret a l'experiència més que no a la pràctica artística, un dret que no s'està complint, així com la democratització de la pràctica cultural i artística.
4. Originalitat: es posa de manifest l'originalitat de les estratègies, també en accions concretes, com ara les tertúlies literàries dins el CAP o la incorporació de missatges educatius als comerços (durant l'acompanyament de professionals cap a processos de canvi, en el cas de la Verneda).

3.2. Reptes

1. Connectar totes les experiències, aprofitant el que fa anys que es duu a terme, compartint i col·laborant, amb principis com la interdependència (conèixer-nos més) o la convergència (afectar i ser afectat, fluïnt junts per un bé comú).

2. Mobilitzar-nos: si bé parlem molt de participació, ens cal mobilitzar-nos per revertir les situacions injustes i garantir l'equitat, amb idees com la de l'exponencialitat (desenvolupament multiplicador) o la transmissió (comunicació que genera una reacció).
3. Polítiques en l'aquí i l'ara, qüestionant-nos com podem caminar juntes i on el centre sigui generador de contingut i coneixement, a més de posar damunt la taula què permetrà que un espai cultural també esdevingui un espai educatiu.
4. Indicadors de valors en cultura i educació, ja que cal treballar perquè també en formin part els projectes comunitaris. Calen noves mètriques per avaluar la cultura com a eina de transformació, a més de posar sobre la taula tots els sabers culturals.
5. Experiència significativa: des de tots els àmbits, també des de l'Administració, hem de generar oportunitats i fer-les possible per donar opció a tenir aquesta experiència que només es pot entendre si es fa i es practica.
6. Cercles concèntrics contra un sistema piramidal d'aprenentatge: a més de tenir l'opció i l'oportunitat de graduar-se, el cercle de més enfora ha d'assegurar que es trenquen els sostres de vidre i permetre fluxos reals d'intercanvi més horitzontal.

3.3. Mancances

1. Professorat: d'una banda, la mobilitat en projectes que són de llarga durada. De l'altra, com poden participar en projectes comunitaris si els encàrrecs no estan focalitzats així? Cal un canvi de rol: fer coses diferents, aprenent fent-ho, incloent un acompanyament a l'equip de professionals, ja que molts cops queda cenyit en les persones que els és vocacional.
2. Sostenibilitat: agafant d'exemple el projecte +Educació, a l'inici tot era de manera voluntària, per la qual cosa el repte de la sostenibilitat ha estat clau. O, en el cas del Graner, el Pla de barris ha permès un projecte que després haurem de veure com es pot finançar.
3. Temps i espais de reflexió conjunta: temps per trobar-nos, per pensar, per treballar, etcètera. No cal canviar-ho tot, hem d'aprofitar el coneixement que tenim entre tothom i afrontar les diverses dificultats.
4. Mirada a mitjà o llarg termini: agafant com exemple els projectes en comunitat, aquests canvien, i això no es reflecteix, per exemple, en la convocatòria de subvencions, que no permet aquesta fluïdesa dels canvis.

5. Relat comú: ens cal explicar què vol dir tenir oportunitats o què són els projectes comunitaris o el lleure, que és un espai molt segregatiu. Necessitem un discurs comú, un relat de portes enfora, en un context actual que és mercantil (si no tens diners, no pots accedir-hi).

3.4. Conversa oberta

- Joan Subirats, tinent d'Alcaldia de l'Àrea de Cultura, Educació, Ciència i Comunitat.
- Anna Pérez Pagès, periodista cultural i directora del programa 'Àrtic' de Betevé.

3.5. Ciutat educadora

1. D'una banda, la ciutat ha de tenir un projecte urbà que eduqui; de l'altra, des de l'àmbit educatiu, cal entendre que la ciutat és un recurs educatiu.
2. L'educació no és problema dels que eduquen, ja que tothom educa: hem de ser capaços de fer entendre la dimensió educativa de tothom, cal treballar les connexions, el treball en xarxa i la interdependència, construint junts la definició del problema i les dinàmiques d'acció i assumint-ne els costos.
3. Una ciutat educadora dóna possibilitats i oportunitats educadores diverses.

3.6. Experiències destacades

1. "Comparteix una anècdota d'una estada a Maó": aquell projecte educatiu era al costat del cementiri i, a partir d'aquí, parlaven sobre botànica, història de l'art, història local, estructura arquitectònica, etcètera. Així, explica que la capacitat de la gent és extraordinària: "Quan tens ganes d'anar fora de l'escola, les possibilitats són immenses".
2. En el nostre context més proper, tenim en joc el projecte "Ciutats jugables", de l'IMEB, un projecte de ciutat que vol permetre que els nens i nenes juguin. El repte rau en la densitat de les nostres ciutats, que fa difícil que s'ocupi l'espai públic.

3.7. Reptes

1. Desigualtats: Les dades d'accés a la cultura no són les que haurien de ser, ja que només un 20 o un 25% de persones accedeixen de manera estable i permanent a experiències de caràcter cultural. Un altre

indicador de les desigualtats és la presència dels esplais, que varia molt entre els diferents districtes de Barcelona.

El paper que tenia l'educació al segle XX va ser que fos universal i durant molts anys va ser un mitjà d'ascens social; ara bé, la diferència amb la situació actual rau en què la capacitat redistributiva de l'educació està en qüestió.

Actualment necessitem persones que s'adaptin a contextos que no sabem com seran, persones que es puguin moure en aquestes situacions. Això, si ho relacionem amb el sistema educatiu actual, és on les motxilles culturals de la gent apareixen com a factor de desigualtat (a partir d'indicadors com si hi ha llibres a casa, si has pogut anar a classes de música, etcètera): si bé no és nou d'ara, ara és rellevant i hem d'universalitzar aquestes experiències, a més de trencar amb la idea que la cultura és complementària.

2. Context global: Un element clau és que no ens trobem en una crisi, sinó en un canvi d'època. Els paràmetres en els quals actuàvem ja no funcionen, no hi ha àmbit que no hagi canviat (només cal veure l'enfrontament de les botigues amb Amazon). Això, que genera moltes pors sobre el futur, provoca una demanda de protecció. Si el fordisme va crear moltes pors, la solució en aquell moment va ser l'estat del benestar, des de diverses mirades.

Ara, els dubtes són si l'Estat ens pot seguir protegint. I, cada cop més, les ciutats i el concepte de comunitat són claus. Per això tenim el repte col·lectiu de dotar-nos de protecció, reforçant les capacitats col·lectives. I, si entenem que la lluita de la igualtat no es pot separar del que és divers i de l'altre, hem de treballar els punts de connexió entre nosaltres, on la igualtat i la diversitat són valors centrals. I, si això ho entenem, tenim el repte educatiu principal.

3. El paper de l'Ajuntament: L'Ajuntament té una enorme capacitat. A través del Consorci, per exemple, té la sort de participar en la política educativa de la ciutat. Així, si agafem tota l'estructura física, pressupostària i de personal i pensem en les potencialitats conjuntament, aquestes són espectaculars. Tanmateix, tenim una estructura competencial i administrativa segmentada, i això suposa una dificultat.

D'una banda, cal dotar-nos d'espais conjunts (superant l'actual organització per jerarquia i dependències). De l'altra, cal fer una descentralització en tots els àmbits, ja que, com més a la vora siguem, més comptarà el problema i la coordinació serà immediata.

Com que convivim amb una lògica de control i jerarquia i en un context “on hi ha més poder, hi ha més informació”, cal descentralitzar redistribuint i avaluant (reforçant els districtes i els barris), fent que la planificació i l'avaluació siguin centrals per evitar que donem més als que ja en tenen més.

4. Educació al llarg de la vida: Educació no és només ensenyament, sinó que va més enllà. I, en aquest sentit, cal que la formació d'adults formi part del sistema.

Si considerem que és clau, l'educació no hauria de tenir final. Actualment, a més, la fase de formació és constant (només cal veure l'afluència als clubs de lectura de la biblioteca o les aules universitàries); per això hem de poder trencar els clàssics cicles vitals. A més, tots els experts expliquen que destinar recursos a la formació faria disminuir la despesa sanitària, ja que hi hauria menys problemes com ara la solitud.

4. COMIAT: activació de Playground scene

Carles Giner, director d'En residència'.

Per acabar, va tenir lloc una performance al voltant de l'obra Playground scene i que va servir per transmetre i compartir un procés de creació.

En aquest cas, un procés de la Laia Estruch i l'alumnat de l'Institut Juan Manuel Zafra, que van fer dos tipus de recerca: una sobre els espais de joc i una altra sobre la performance. Conjuntament, van pensar una proposta que es va presentar el 2017. I que ha fet una deriva: han aconseguit que sigui part de l'art públic de la ciutat i la intenció és que s'hi quedi permanentment.